

in het verticale deel van den eersten achterlijfsring loopt, als waarbij- een ander uiterst- dit deel en ook zelfs nog een gedeelte van het dorsale deel van den eersten ring zwart is. Wat het steeds doorloopen van den oranje ring bij var. b. aangaat, ook dit kenmerk houdt, bij onderzoek van ruim materiaal, geen steek. Bij verscheidene mijner collectie-exemplaren van var. b. is de gele band aan de onderzijde ook onderbroken, terwijl er daarentegen bij var. c. individuen voorkomen, waarbij het oranje aan de onderzijde slechts door zeer weinig zwart onderbroken wordt. De oranje kleur is evenwel bij de werksters var. c. aan de onderzijde vaak vettig en daardoor minder duidelijk, maar toch steeds aanwezig.

Wat de voornaamste beteekenis der „corridors” aangaat, verdienen de waarnemingen van den heer JACOBSON zonder meer de voorkeur boven mijne veronderstellingen, die trouwens ook als zoodanig gekenmerkt waren. De theorie van de slecht geleidende laag is daarmede evenwel nog niet van de baan, want het is een feit, dat op zeer vele plaatsen in het nest dubbele wanden werden aangetroffen. De binnenste laag schijnt dus niet zoo heel spoedig weggebroken te worden. Het een sluit het ander daarom volstrekt niet uit. Slechts indien bij zeer oude nesten steeds een enkelvoudige wand zou worden aangetroffen, zou de theorie van de slecht geleidende laag moeten worden opgegeven.

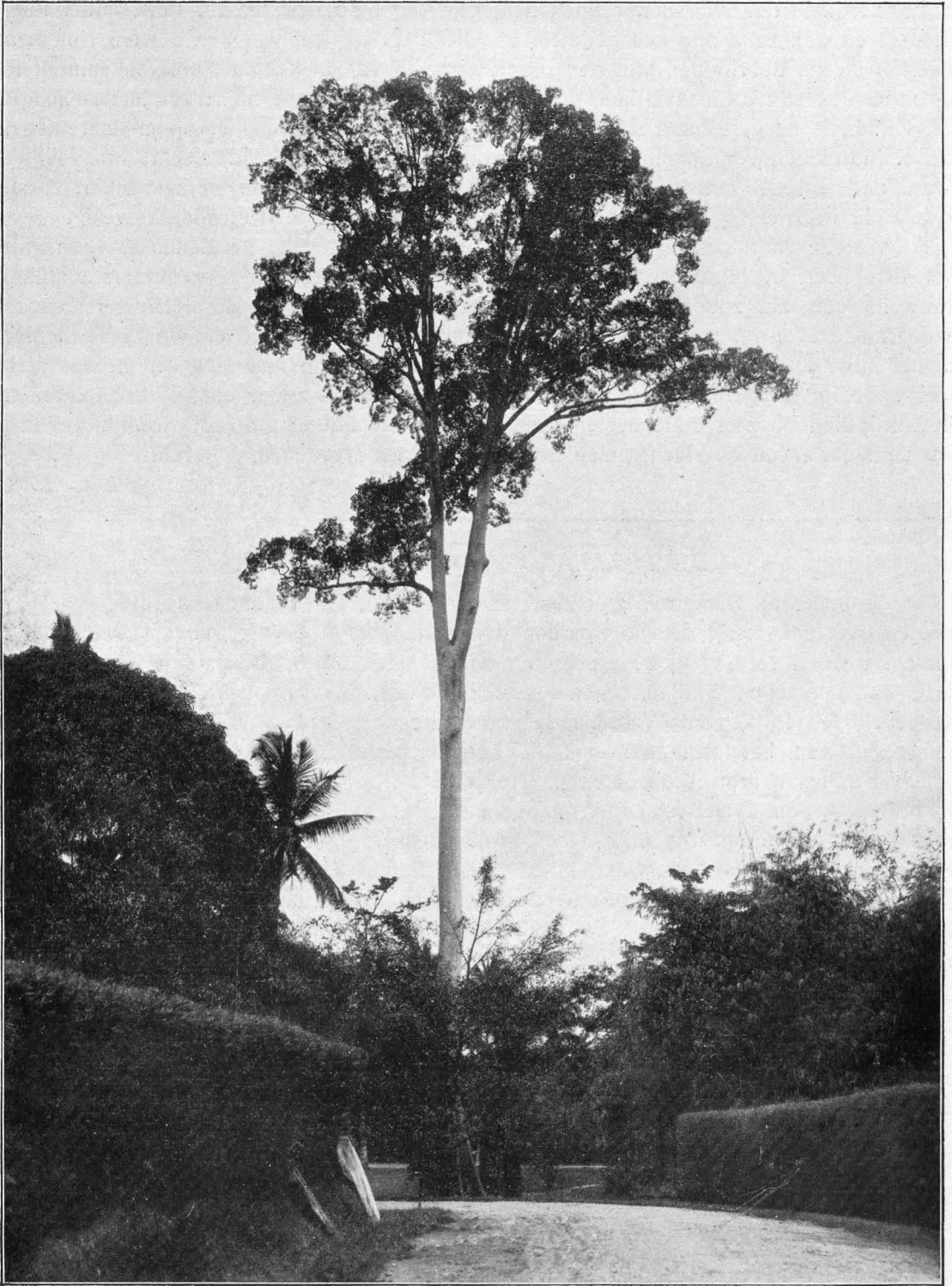
S. L.

DE TOEALANG VAN NOORD-SUMATRA.

Wanneer op Sumatra's Oostkust een oerboschterrein ontgonnen wordt tot tabaksgrond, moeten overeenkomstig de voorwaarden der landbouwconcessies, welke van de inlandsche vorsten worden verkregen, de vrucht- en bjenboomen blijven staan, tenzij de concessionaris deze boomen tegen billijke schadeloosstelling van de er op rechthebbende bevolking wenscht over te nemen. Wanneer de voordeelen van deze overname niet opwegen tegen de kosten van het opruimen van die boomen, wordt gewoonweg om hen heen gekapt. Speciaal zullen daarom die boomen overblijven, welke aan wegranden en rivieroevers staan of buitengewoon zware stammen hebben, zoodat het kaploon alleen al een belangrijk bedrag zou vorderen. Mogelijk wordt wel eens de hand gelicht met het desbetreffende artikel van de concessievoorwaarden en menig planter kan U verhalen van het schitterende schouwspel, dat een groep brandende toelangs in den nacht biedt; het hemelvuur doet dikwijls de rest en het gevolg is, dat vlak om Medan, het centrum der cultures, waar de oudste ondernemingen liggen, de *toelang* nog slechts in een gering aantal exemplaren voorkomt, dat thans door de meeste planters, zoo niet uit piëteit beschermd, dan toch geduld wordt, omdat de last, die door zoo'n boom veroorzaakt wordt, slechts gering is. Hoe verder van Medan, dus hoe jonger de „kebon”, des te meer van deze oerboschrelikten treft men aan. Het ongeschonden oerbosch zal waarschijnlijk voor een niet onaanzienlijk deel nog uit bjenboomen bestaan.

De bedoeling van de vorsten met het opnemen van genoemde voorwaarde in het concessie-contract is geweest, dat de bevolking (Batakkers en Maleiers) zou kunnen blijven doorgaan met het inzamelen van den honing der wilde bjen, doch tegenwoordig wordt er weinig meer aan gedaan, nu de ondernemingen de bevolking in staat hebben gesteld op zooveel eenvoudiger wijze in haar onderhoud te voorzien.

Een van de voornaamste hierboven bedoelde bjenboomen is de *toelang*, die, doordat hij steeds gespaard bleef, thans de herinnering bewaart aan het voor een halve eeuw nog nagenoeg geheel Deli bedekkende oerbosch. Zoo hebben op deze wijze de vorsten van

De *Koompassia* van Noord-Sumatra.

(JOCHEMS phot.)

Sumatra's Oostkust onbewust medegewerkt tot het behoud van Natuurmonumenten in Ned.-Indië. Want een Natuurmonument van den eersten rang is de *toealang* zeer zeker, die, hier en daar geïsoleerd in het overigens zoo monotone cultuurlandschap van Deli, zijn ijle kruin op een slanken, gladden, kaarsrechten stam, welke niet alleen door zijn groote afmetingen maar ook door zijn lichte kleur reeds van verre opvalt, gesteund door machtige plankwortels ver boven het secundaire bosch en lalangveld omhoog steekt.

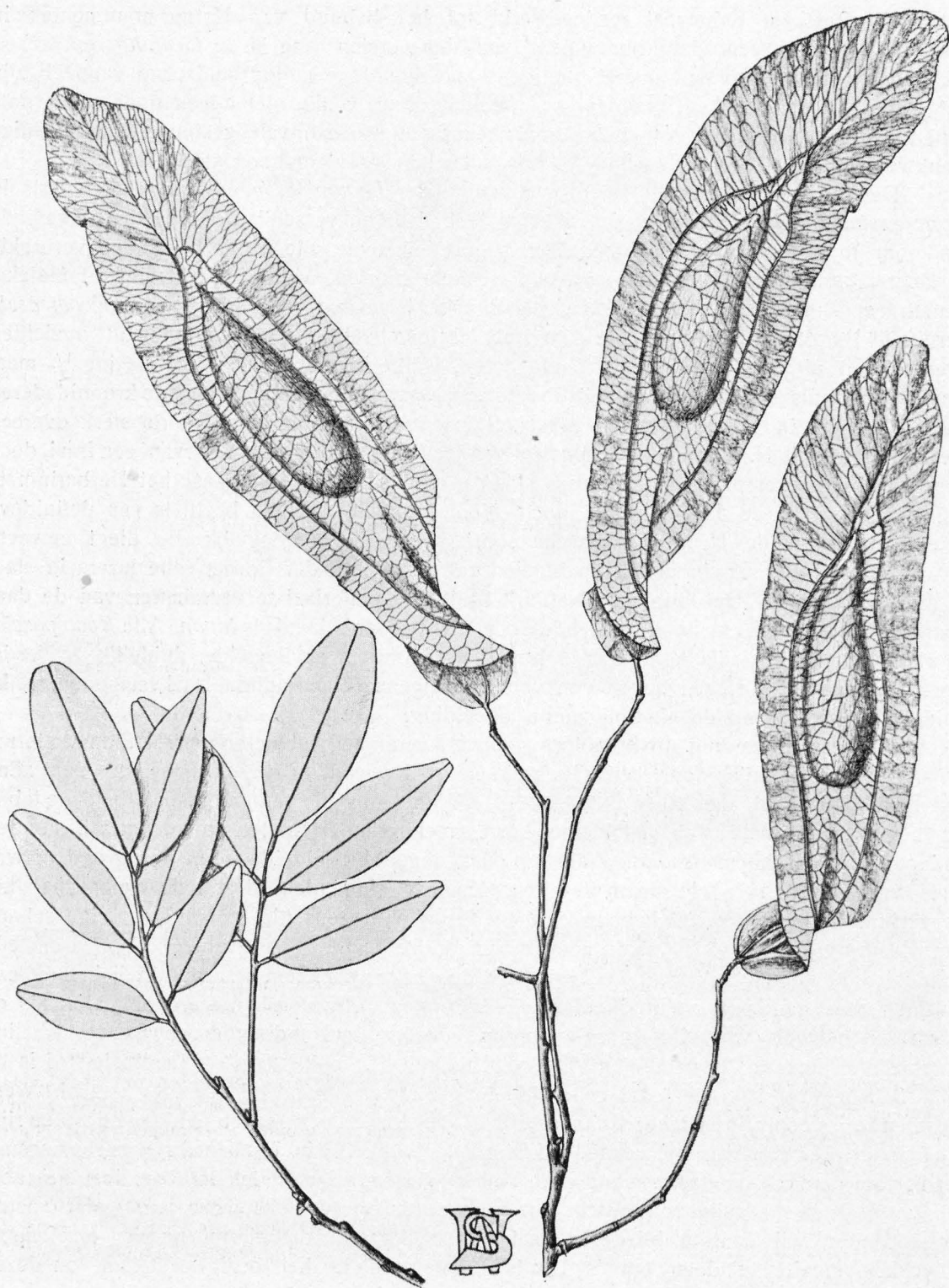
De *toealang* behoort tot de groote familie der *Leguminosae* en wel tot het geslacht *Koompassia*, dat naverwant is met *Cassia*, doch daarvan verschilt door de onevengevinde bladeren. In tegenstelling met het zeer groote en over alle tropische landen verbreide geslacht *Cassia* omvat *Koompassia* slechts enkele soorten, welke beperkt zijn tot Malaka, Sumatra en Borneo. De *Koompassia* van N. Sumatra is waarschijnlijk identiek met *Koompassia parvifolia* PRAIN van Pinang — die daar ook *toealang* heet —, waarmede zij in alle opzichten overeenkomt uitgezonderd in de kroonbladeren, welke bij de laatste soort slechts $\frac{1}{3}$ maal zoo lang zijn als de kelk, terwijl bij de *Koompassia* van N. Sumatra de kelk de kroonbladeren slechts weinig in lengte overtreft. De N. Sumatraansche soort komt voorts sterk overeen met een soort uit N. Borneo, *Koompassia excelsa* (BECCARI) TAUB., waarvan een fraai, doch nog vrij jong exemplaar is 's Lands Plantentuin aanwezig is. Waar het Herbarium te Buitenzorg van deze laatste soort noch bloemen noch vruchten bezit, is een definitieve determinatie van de N. Sumatraansche soort voorloopig onmogelijk. Er dient gewacht te worden tot het ex. in den Tuin bloeien zal, tenzij een der Borneo'sche lezers in staat is de Redactie van „De Tropische Natuur” bruikbaar materiaal te verschaffen van de daar voorkomenden, tot 80 M hoog wordende *Koompassia*, daar bekend als *tapan*. Alle *Koompassia*-soorten zijn gemakkelijk kenbaar aan hun platte, rondom gevleugelde, duidelijk geaderde, éénzadige peulen, die even boven den voet een eigenaardigen spiraaldraai vertoonen, welke duidelijk te zien is op de hier bijgaande afbeelding.

Na deze uitweiding op botanisch gebied, keeren wij tot de soort v. N. Sumatra terug.

In den veldtijd door een tabaksafdeeling loopend in gezelschap van den adm. van Dolok Masihoel, den Heer FEIERABEND, viel het ons plotseling op, dat de jonge tabak als het ware bezaaid was met kleine, korte meeldraden. Het bleek toen, dat wij stonden onder zoo'n eenzamen *toealang*, die op dat oogenblik bloeide. Van den grond af was niets van bloemen in de kruin te zien. Kappen ging niet, al zou de wetenschap het kapverbod wel overtreden hebben, indien de vallende reus niet zoo'n geweldige schade aan de te velde staande tabak zou hebben toegebracht. Onze gastheer liet daarom een paar keer op goed geluk door de kruin van den boom schieten, waardoor wij in het bezit kwamen van een paar volop in bloei zijnde takken. Afgesproken werd om later, als de tabak van het veld was, den geheelen boom te vellen om zodoende een rijke verzameling vruchten te kunnen bemachtigen. Dit geschiedde dan ook. Met een explosiefstof is de reus 3 maanden later ten val gebracht, doch niettegenstaande dagen lang gezocht werd kwamen wij slechts in het bezit van een 4 tal der boven beschreven peulen. Zij waren rijp, doch in drie er van was het zaad onvolkomen ontwikkeld; in één slechts was een normaal zaad voorhanden. Niettegenstaande de beste zorgen is dit niet tot kieming 'gebracht kunnen worden en Buitenzorg wacht dus nog steeds op een levenden *toealang* uit Sumatra.

Mogen wij daarom bij dezen de lezers in Sumatra, die hiertoe kunnen meehelpen, opwekken moeite te doen om 's Lands Plantentuin in het bezit te stellen van dezen merkwaardigen boom, die, naar het heet, zelden bloeit.

S. C. J. JOCHEMS.

Koompassia.